

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-312-5-4>

**SELF-CONCEPT AS A CRUCIAL DETERMINANT  
OF THE INTERNAL RESOURCEFULNESS OF FUTURE  
PSYCHOLOGISTS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT**

**Я-КОНЦЕПЦІЯ ЯК СТРИЖНЕВА ДЕТЕРМІНАНТА  
ВНУТРІШНЬОЇ РЕСУРСНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО  
СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ**

**Mazai L. Yu.**

*PhD Student at the Department  
of Psychology and Social Work  
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State  
Pedagogical University  
Vinnytsia, Ukraine*

**Мазай Л. Ю.**

*аспірантка кафедри психології  
та соціальної роботи  
Вінницький державний педагогічний  
університет імені Михайла  
Коцюбинського  
м. Вінниця, Україна*

В умовах сучасних викликів, криз та суспільних потрясінь стає все більш актуальною потреба в роботі психологів. У свою чергу, це загострює проблематику професійного становлення майбутніх психологів, динаміка якого завжди рухається в унісон з особистісним становленням, адже одним із найважливіших інструментів будь-якого психолога-практика є його особистість. У науковій спільноті психологів постають питання, пов'язані з визначенням детермінантів успішної професіоналізації психологів, активації тих внутрішніх ресурсів, які допоможуть особі відчувати надійність своєї фахової ідентичності та мати потребу в професійній самореалізації. Важливе місце у цьому процесі займають проектування та планування здобувачем вищої освіти або фахівцем свого професійного становлення та формування гармонійної фахової Я-концепції.

Проблематика професійного становлення майбутніх психологів є не новою. У різні періоди розвитку психології як науки та практичної галузі їй приділяли увагу такі вітчизняні науковці, як В. П. Андрущенко, В. О. Болотова, В. Г. Кремень, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, Л. Е. Орбан-Лембрик, Н. І. Пов'якельта інші. Серед досліджень професіоналізації психологів, зокрема психологів-консультантів за останні десять років є вагомими наукові розвідки О. Ф. Бондаренко, О. В. Варфоломеєвої, Н. Л. Коломінського, Л. В. Мови, Г. К. Радчук,

І. П. Андрійчука, Н. Ф. Шевченко, В. Г. Панок, В. С. Штифурака, О. М. Кокуна та інші. Розкривали суть та специфіку професійної Я-концепції психологів такі науковці, як І. П. Андрійчук і Н. В. Чепелева.

Особистісні властивості, які необхідні для забезпечення успішного професійного становлення психологів та виконання ними практичної діяльності досліджували зарубіжні науковці: Б. Окунь, А. Адбер, М. Бубер, Л. Волберг, Х. Штрупп, А.Сторр, Л. Бюгенталь Е. Кеннеді, К. Шнайдер. Специфіку професійного розвитку майбутніх психологів розкривали у своїх студіях Л. Е. Настасія, А.-М. Казан, Ненсі С. Елман, Вільям Н. Робінер, Джойс Ілфельдер-Кай, Алія І. Шейх, Дерек Л. Мілн, Бріоні В. Макгрегор та інші.

Професійне становлення та розвиток є тими аспектами життєдіяльності кожної людини, які потребують гнучкого планування. Для їхнього успішного здійснення майбутній фахівець повинен бути здатним до формування й постановки цілей та вибору необхідних засобів для їхньої реалізації. Усвідомлення динаміки свого професійного становлення допомагає більш чітко зрозуміти власні сильні та слабкі сторони, сформувані план професійного удосконалення. Для цього необхідна рефлексія свого фахового «Я-образу» в минулому, теперішньому та майбутньому, де останній відіграє роль ідеального утворення, до чого повинен прагнути суб'єкт у своєму професійному становленні.

Оцінка себе як фахівця у теперішньому формує реальний фаховий «Я-образ» та демонструє те, що потрібно покращити. Натомість порівняння «Я-реального» (актуального) з «Я-минулим» дає можливість здійснити зріз свого розвитку, переглянути те, що було досягнуто, та покращено або ж навпаки зафіксувати застій у своєму професійному становленні. Така сформованість або несформованість майбутнього професійного «Я-образу» у професійній самосвідомості та наявність відповідних «Я-ідеального» й «Я-реального» у структурі фахової «Я-концепції» створює часові вектори рефлексії себе у професії.

Уміння бачити перспективи свого розвитку, спираючись на минулі результати й успіхи виконання навчальної діяльності чи досвід професійної реалізації та, враховуючи теперішній рівень розвитку своїх можливостей, здібностей і доступних сприятливих умов освітнього й професійного середовища, є також потужним ресурсом забезпечення професійного становлення майбутніх психологів.

Зауважимо, що компонент часової перспективи професіоналізації є інтегрованим у більш комплексне психологічне утворення, а саме загальну та професійну «Я-концепції» особистості. Про провідну роль «Я-концепції» у професійному становленні та розвитку наголошував у своїй теорії Д. Сьюпер. Науковець стверджував, що керувати процесом професійного саморозвитку потрібно, з одного боку, через формування необхідних інтересів, мотивів та здібностей, з іншого боку, через реалізацію властивостей «Я-концепції» індивіда на практиці [2].

Комплексна роль цього особистісного утворення у ресурсному забезпеченні професійного становлення майбутніх психологів полягає у двох взаємозалежних аспектах. Для розкриття суті та змісту першого варто звернутись до загальної наукової парадигми гуманістичного підходу в психології. Так, науковці-гуманісти і розробники теорії самореалізації А. Маслоу та К. Роджерс висловлювали положення про те, що кожна особистість володіє закладеним від природи потенціалом, який прагне реалізувати, актуалізувати. Усвідомлення цього потенціалу чи уявлення про нього включені у структуру «Я-концепції» особистості, яка презентує усе знання суб'єкта про себе. Сюди ж класично відносять самооцінку людини та рівень її домагань [6]. Усі ці властивості можуть безпосередньо визначати суб'єктивний вибір майбутньої професії, коли аналіз власних здібностей, можливостей та потенціалу загалом дає розуміння того, чим хоче займатись індивід та як планує реалізувати себе у часовому та просторовому вимірах буття. Однак «Я-концепція» є нестабільним явищем. Для неї характерна динаміка у трансформації її окремих складників, які були згадані нами попередньо, а саме різноманітних «Я-образів».

З початком здобуття фахової освіти та у процесі професійного становлення особистість формує професійну «Я-концепцію», яка з часом стає гармонійним доповненням загальної. Під час навчання індивід інтеріоризує ціннісні норми, стандарти і філософію обраної ним професії, які в ідеалі повинні стати елементами його стилю життя. У випадку із майбутніми психологами такими інтерналізованими структурами стають етичні принципи психології, правила надання психологічної допомоги, певні способи поведінки та особливості мислення. Саме під час засвоєння концепції професії у внутрішній психологічний та особистісний плани суб'єкт формує професійну ідентичність, а з нею фахову «Я-концепцію», яка вносить корективи у загальну «Я-концепцію» індивіда. Як наслідок ці утворення стають рушійними силами цілеспрямованого професійного становлення.

Отже, серед властивостей когнітивної, емоційно-вольової та поведінкової сфер важливе місце у структурі внутрішнього ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів займають їхня особистісна, а згодом фахова «Я-концепція» у різноманітті своїх «Я-образів» (зокрема «Я-реального» та Я-ідеального» в професії). Ці структури допомагають як здійснити вибір фаху, так і детермінують успішність чи неуспішність формування й розвитку професійної ідентичності, часової перспективи свого професійного становлення, а також визначають професійну самооцінку та рівень домагань суб'єкта, від яких залежатиме мотивація досягнення успіху чи уникнення невдач у професії. У свою чергу зовнішні чинники освітнього середовища, соціокультурні умови ЗВО й фахової спільноти, практики рефлексивного та проблемно-зорієнтованого навчання створюють необхідний простір для інтеріоризації професійних етично-моральних норм та цінностей, які згодом стають фундаментом професійної ідентичності.

#### Література:

1. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: монографія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство» 2012. 200 с.
2. Мазай Л. Ю., Павлушенко О. А. Психологічний аналіз змісту внутрішньоособистісних стимулів професійної самореалізації в зарубіжній та вітчизняній наукових парадигмах. *Modern researches in psychology and pedagogy* : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. С. 285–300. (428 с).
3. Чепелева Н. В. Особистісна підготовка практикуючого психолога. Основи практичної психології : підручник. Київ : Либідь, 1999. С. 242–249.
4. Шахов В. І., Паламарчук О. М. Розвиток особистості майбутнього психолога в умовах трансформації суспільства : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. Авт. 1.д.а. / 24 с.
5. Штифурак В. С., Шаманська О. І., Педоренко В. М. Психологія професійного становлення психолога-консультанта : навчальний посібник. Вінниця, 2021. 226 с.
6. Maddi, S. R. (1968). *Personality theories: a comparative analysis*. Homewood, Ill: Dorsey Press.